

SOUVEREINITEIT
IN EIGEN KRING.

201

SOUVEREINITEIT IN EIGEN KRING.

REDE TER INWIJDING

VAN DE

VRIJE UNIVERSITEIT,

*den 20sten October 1880 gehouden,
in het Koor der Nieuwe Kerk te Amsterdam,*

DOOR

DR. A. KUYPER.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1880.

202

EXCELLENTIE, MINISTER DES KONINGS.

EDELACHTBARE HEEREN BURGEMEESTER, WETHOUDERS EN SECRETARIS DEZER STAD.

HOOGGELEERDE HEEREN RECTOR MAGNIFICUS EN SECRETARIS DER STEDELIJKE UNIVERSITEIT.

HOOGGEDELGESTRENGE HEEREN LEDEN DER STATEN-GÉNÉRAAL.

HOOGGEACHTE HEEREN EN BROEDERS, DIE ALS DIRECTEUREN EN CURATOREN DEZE
SCHOOL BESTUURT, OF ALS STICHTERS, LEDEN EN DISTRICTS- OF WIJK-
HOOFDEN HIELPT AAN HAAR BOUW.

HOOGGELEERDE HEEREN HOOGLEERAREN AAN AMSTERDAMS BEIDE UNIVERSITEITEN.

WELEDEL ZEERGELEERDE HEEREN DOCTOREN DER VERSCHILLENDE WETENSCHAPPEN.

WELEERWAARDE ZEERGELEERDE HEEREN BEDIENAREN VAN DEN WOORDE GODS.

HOOGGEËERDE HEEREN BESTUURSLEDEN VAN VEREENIGINGEN, WIER DOEL MET HET
ONZE SAMENVALT IN HET TE KEER GAAN VAN DE ONTKERSTENING DER NATIE.

WELEDELE HEEREN STUDENTEN VAN VERSCHILLENDE UNIVERSITEITEN.

ZEERGEËERDE HEEREN, DIE IN WEEK- OF DAGBLAD ORGANEN ZIJT DER OPENBARE MEENING.

EN VOORTS GIJ ALLEN, DIE VAN WAT NAAM OF STAAT OOK HERWAARTS OPKWAAMT,
OM DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID TE VEREEREN.

ZEER GEACHTE TOEHOORDERS!

ZEER GEWENSCHTE TOEHOORDERESSEN!

Zij, in wier handen de hoogheid over deze Stichting rust, droegen mij de taak der eere op, om hun school voor hooger onderwijs in te wijden, door ze op het publieke levensterrein in te leiden bij overheid en volk. Ik bidde U, mij in onbekrompene mate daarbij het stilzwijgend profijt te gunnen van een welwillend oor en een inschikkelijk oordeel. Een bede, waarvan U zelve de ernst toe zal spreken, indien Ge overweegt, hoe mij niet het houden van eene inaugureele ambtsrede wacht, noch ook het uitspreken van

een rectorale verhandeling, maar hoe ik, met afsnijding van die stiller schuilhoeken der wetenschappelijke onderzoeking, door den aard mijner taak word heengedrongen naar dat glibberig terrein van het publieke leven, waar netels aan alle heggen branden en doornen U wonden bij elken tred. Immers het valt niet te verbergen, en verbloemen wil geen onzer het, niet liefde voor afgetrokken wetenschap dreef ons als Maecenaten tot dit werk aan; maar wat uitdreef tot dit gewaagde, zoo niet overmoedige pogen, was het diep ingeprinte plichtsbesef, dat, hetgeen we deden, gedaan moest worden, om Christus' wil; voor den naam des Heeren; in het hooger, heiliger belang van ons volk en ons land. Zoo geheel onschuldig is ons optreden dus allerminst; en we zijn er diep van overtuigd, dat de belangstelling, die, door goed en kwaad gerucht heen, op alle manier deze Stichting reeds vooruit liep, eer ze optrad, en ze thans bij haar opening verzellen mag, in niets onze personen geldt, maar uitsluitend voortspoot uit den indruk, dien het publiek ontving, dat Nederland hierbij een gebeurtenis toeschouwde, wier spoor allicht teekenen kon in de toekomst der natie. Indien we toch, naar hooger toetssteen gekeurd, ons bij den bestaanden toestand konden nederleggen, waartoe zouden we dit werk ondernomen hebben? Er ligt in ons ondernemen dus, hoe zacht ook uitgesproken, zeker protest tegen wat ons omringt, met een voorgeven, dat er iets beters te vinden ware; en reeds die overweging maakt beschroomd, maakt verlegen, al ware het slechts door den schijn van aanmatiging, die als schaduw achter haar aanglijdt. Dit kon ergeren, dit kon zeer doen; en ik haast mij daarom U te verzekeren, dat (hetzij we zien op de macht van wetenschap én invloed én goud, die tegen ons over staat; hetzij we met beschaming onze eigen geringheid en onmacht indenken) niet hooge inbeelding, maar slechts rustige ootmoed, zich uitspreekt in de verzekerdheid van ons woord. We bleven liever schuil; te zien dat anderen voor-

gingen, zou ons zooveel rustiger wezen. Maar nu dit niet kon; nu we moesten handelen; nu traden we dan ook op den voorgrond; voor der menschen afkeer of toeneiging wel ver van onverschillig; maar toch onze gedragslijn uitsluitend regelend naar wat o. i. geëischt wierd door het richtsnoer van de eere onzes Gods.

Gij wacht daarbij, dat ik van de in te leidene School U zegge, wat ze in Neêrlands tuin komt doen; waarom ze de muts der vrijheid op de speer zwaait; en wat ze zoo ingespannen tuurt op het boek van Gereformeerde religie. Laat mij het antwoord op die drie vragen door het ééne denkbeeld van „Souvereiniteit in eigen kring” aan één mogen schakelen, door op die Souvereiniteit in eigen kring U te wijzen, als het stempel dat onze Stichting draagt

in haar nationale beteekenis,
in haar wetenschappelijk bedoelen, en
in haar karakter van Gereformeerd.

I.

In haar nationale beteekenis U onze Stichting voor te stellen, zou dan het eerste deel van mijn rede zijn. — Ook het leven ónzer natie, M. H.! doorworstelt in deze ontzaglijke eeuw een crisis; een crisis aan haar met alle meêrekenende natiën gemeen; een crisis doortrekkend in heel de wereld der denkende menschheid. Nu gaat het in elke crisis om een aangetast leven, waaraan door het ziekteproces, of levensverjonging wordt geprofeteerd, of ondergang word bedreigd in den dood. Zoo vraag ik dan, wat is hier dit „aangetaste leven”? Om welk een inzet gaat het in déze crisis ook voor ónzer natie? En wie herhaalt dan nog, wat men eertijds placht te antwoorden, als ging de kamp om vooruitgang of behoud; om éenzijdig of veelzijdig; om ideaal of werkelijkheid; of ook

om arm of rijk? Het ontoereikende, het onevenredige, het ondiepe van elk dier diagnosen trad daartoe in te helder licht. „Clericaal” en „liberaal” is toen parool geworden; als gold het misbruik of zuivering van geestelijken invloed. Tot ook dit scherm minachtend om wierd gestooten; en uit het middenpunt naar al wijder kring het besef doordrong; eerst slechts door de hogere Zieners onzer eeuw gegrepen: t. w. dat het in de huidige crisis der volkeren om geen schakeering, om geen belang, om geen recht, maar om een levenden persoon gaat; om Hem die eens zwoer Koning te wezen; en om die Souvereine Koningspretentie op Golgotha zijn leven liet aan een kruis.

„De Nazerener onze heilige bezieler; bezielend ideaal; ideaal genie der vroomheid!” riep men lang nog op de gulste tonen; maar de historie wraakte dien lof als in weerspraak met diens Nazareners eigen beweren. Niets geringers dan Messias, Gezalfde, dus aller koningen Souverein te wezen, en „alle macht in hemel en op aarde” te bezitten, was de uitspraak van zijn kalm, en dies als glas zoo doorzichtig, godmenschelijk bewustzijn. Geloofsheld niet; niet „martelaar der eere”, maar Mêlek, rex, *Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*, Koning der Joden, d. i. Souvereiniteitsdrager, stond als de misdadige aanmatiging, waarom hij sterven moest, op het schandbord aan den paal van het kruis. En om die Souvereiniteit; om het bestaan of niet bestaan van die macht in den uit Maria geborene; woelen heftig als in de drie eerste eeuwen ook nu weêr de geesten die denken, de machten die heerschen, de natiën die meêleven. Dat *Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων* de reddende waarheid, waar alle volk een Amen op spreekt, óf... de principieele leugen, die door alle volk bestreden dient, ziedaar de Souvereiniteitsquaestie, gelijk ze, eens in het bloed van den Nazarener aan de orde gesteld, ook nu weêr een scheur trok door de wereld van heel ons geestelijk, van heel ons menschelijk, heel ons nationaal bestaan.

Wat is Souvereiniteit? Gaat ge niet meê, zoo ik ze omschrijf

als: het gezag dat recht bezit, plicht heeft en macht oefent, om elken weêrstand tegen zijn wil te breken én te wreken? En spreekt dan ook in U het onuitroeibaarvolksbesef niet, dat de oorspronkelijke, volstrekte Souvereiniteit in geen schepsel kan rusten, maar moet saâmvalLEN met de Majesteit Gods. God Drieëenig moet ook Uw ziel als éénig absoluut Souverein proclameeren, indien Ge anders in Hem als Uitdenker en Schepper, als Insteller en Bestemmer aller dingen gelooft. Mits, en hier leg ik nadruk op, mits men er bij erkenne, dat deze hooge Souverein zijn gezag overdroeg en overdraagt aan menschelijke personen; zoodat ge feitelijk op aarde, in het zichtbare nooit rechtstreeks op God zelf stuit, maar het souverein gezag steeds voor u op ziet treden in een ambt van menschen.

En hierbij nu, bij dat leggen van Gods Souvereiniteit in een menschelijk ambt, ontstaat de uiterst belangrijke vraag: hoe het met die overdracht toegaat? Of namelijk die alomvattende Souvereiniteit Gods ongedeeld op éénen enkelen mensch wordt overgedragen; dan wel of, wie Souverein op aarde heet, de macht tot afdwingen van gehoorzaamheid slechts in beperkten kring bezit; een kring, begrensd door andere kringen waarin één naast hem Souverein is; niet hij?

Op die vraag toch verschilt het antwoord, naar gelang ge in de Openbaringssfeer staat of er buiten.

Immers, „zoover doenlijk ongedeeld, maar dan ook alle kring doordringend!” heette vanouds het antwoord op die vraag bij hen in wier denkwereld geen plaats bestond voor een bijzondere openbaring.

„Zoover doenlijk”, want de Souvereiniteit Gods over wat boven is, valt buiten 's menschen bereik, en over de natuur buiten 's menschen macht, en over het lot buiten 's menschen schikking. Maar voor het overige, dan ja, zonder „Souvereiniteit in eigen kring,” de Staatsmacht onbepaald gebiedend; beschikkend over de personen,

over hun leven, over hun rechten, over hun consciëntie, tot zelfs over hun geloof. Veel goden was het toen, en diensvolgens, door het vis unita fortior, de ééne onbeperkte Staat imposanter, majestueuzer dan de gedeelde godenmacht. En even daardoor de Staat, in den Caesar belichaamd, ten leste zèlf God geworden. De god-„Staat” die geen andere „staten” naast zich kon dulden. Dus de hartstocht naar wereldheerschappij. Divus Augustus! met als eeredienst het Caesarisme. Een diepzondige gedachte, eerst achttien eeuwen later in Hegels stelsel, van den Staat als „den gegenwärtigen Gott,” ontleed ook voor het denkend bewustzijn.

Daarentegen, „niet zoover doenlijk, maar in volstrekten zin ongedeeld en ongebroken die Souvereiniteit overgedragen!” laat Jehovah onder Israël uitroepen door de tolken der Messiaansche profetie. En die mensch-Messias trad op, met macht in den hemel; met macht over de natuur; met pretentie van macht over alle volk te hebben; en macht, in alle volk, óók over de consciëntie, óók over het geloof; zelfs de moederband aan het kind moest wijken, waar Hij gehoorzaamheid afvroeg. Hier dus de volstreckte Souvereiniteit; gaande over álle zichtbare en onzichtbare dingen; over wat geestelijk én stoffelijk beide is; gelegd in handen van een mensch. Niet één der koninkrijken, maar het absolute Koninkrijk. „Om Koning te zijn, daartoe ben ik geboren en daartoe ben ik in de wereld gekomen.” „Alle macht in den hemel en op gansch de aarde is mijn.” „Eens wordt alle vijand mij onderworpen, en buigt voor mij zich alle knie!” Ziedaar de Souvereiniteit van den Messias, die de profeet eens aanzei; waarop de Nazarener aanspraak maakte; die hij, wonderen doende, in aanvang betoonde; die door zijn apostelen omschreven is, en die de gemeente van dien Christus, op hún gezag, belijdt, als ongedeeld, maar nochtans overgedragen; of liever, overgenomen om weér teruggegeven te worden. Want zóó niet zal ééns die volkomen harmonie doorbreken, of de Souvereiniteit gaat van

Messias op God zelf terug, die dan *τὰ πάντα ἐν πᾶσι*, d.i. „alles in allen” zal zijn.

Maar; en zie hier nu de heerlijke Vrijheidsgedachte! in die volstreckte Souvereiniteit van den onzondigen Messias ligt tegelijk de rechtstreeksche ontkenning en betwisting van alle absolute Souvereiniteit op aarde in een zondigen mensch; en dat wel door de deeling van het leven in eigen kringen, elk met eigen Souvereiniteit voor zich.

Ons menschelijk leven, met zijn stoffelijken voorgrond, die zichtbaar, en zijn geestelijken achtergrond, die onzichtbaar is, blijkt noch eenvoudig noch eenvormig te zijn, maar vormt een oneindig samengesteld organisme. Zóó saâmgesteld dat het enkele niet dan groepsgewijs bestaat en eerst in die groepen zich het geheel kan openbaren. Noem nu de deelen van dit ééne groote werktuig raderen, die door eigen veeren om een eigen spil gedreven worden, of sferen, elk vervuld met een eigen spannenden levensgeest — naam of beeld is onverschillig — mits Ge maar erkent dat er, zoo talloos als de starrenbeelden aan het firmament, allerlei kringen in het leven bestaan, wier omtrek, van uit een eigen beginsel als middenpunt, getrokken is met vasten straal; het apostolische *ἐξ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι*! Gelijk men spreekt van een „zedelijke wereld,” een „wetenschappelijke wereld,” een „handelswereld,” een „kunstwereld,” zoo spreekt men juister nog van „een kring” des zedelijken, „een kring” des huiselijken, „een kring” des maatschappelijken levens, elk met een eigen gebied, en omdat ze een eigen gebied vormen, met binnen den omtrek van dat gebied een eigen Souverein.

Zoo is er een gebied der natuur, waarin de Souverein op stof door kracht werkt naar vaste wet. Maar zoo ook een gebied des persoonlijken, des huiselijken, des wetenschappelijken, des maatschappelijken en des kerkelijken levens, die aan een eigen levenswet gehoorzamen en alle staan onder eigen overhoogheid. Een gebied

des denkens, waarop geen andere wet dan die der logica mág heerschen. Een gebied van de consciëntie, waarop niemand souverein te gebieden heeft dan de Heilige zelf. Een gebied eindelijk des geloofs, binnen welks omtrek alleen de persoon zelf Souverein is, die in het diepst zijns wezens door dat geloof zich wijdt.

Al deze kringen nu grijpen met de tanden hunner raderen in elkaâr, en juist door dat „op elkaâr werken” en „in elkaâr schuiven” van deze kringen ontstaat het rijke, veelzijdige, veelvormige menschenleven; maar ontstaat óók, in dat leven, het gevaar dat de ééne kring den naastliggenden inbuige; aldus een rad horten doe; tand na tand stuk wringe; en dusdoende den gang store van het geheel. En vandaar dus de bestaansreden voor het optreden in het Staatsgezag van nog een afzonderlijken gezagskring, die voor het leven dezer velerlei kringen, in zoover ze uittreden naar het zichtbare, goede op elkaârwerking heeft mogelijk te maken en ze heeft te houden binnen de palen van het recht; en die evenzoo, overmits het persoonlijk leven door de groep, waarin men leeft, gedrukt kan worden, den eenling heeft te beschutten tegen overheersching van zijn kring. Een Souverein, die, naar de Schrift het zoo kernachtig uitdrukt, „het land door recht staande houdt”, overmits het zonder recht zich zelf vernielt en valt. Hoog steekt dus deze Staatssouvereiniteit, als de macht die den enkele beschermt en de onderlinge rechtsverhouding der zichtbare levenskringen bepaalt, door recht tot bevelen en door recht tot dwangoefening, boven deze alle uit; maar binnen in elk dier kringen geldt ze niet; dáár heerscht een ander gezag, dat, buiten haar om, uit God nederdaalt, en door haar niet verleend wordt, maar erkend. En zelfs voor de rechtsbepaling van de onderlinge verhouding dezer kringen mag deze Staatssouverein niet eigen wil of keus ten richtsnoer kiezen, maar is hij gebonden aan de keus van Hooger wil, gelijk die uit den aard en het bestaansdoel dezer kringen spreekt. Zóó als de raderen bestemd

zijn te loopen, zóó moet hij ze doen loopen. Niet het leven te beklemmen noch de vrijheid te binden, maar vrije levensbeweging voor en in elk dier kringen mogelijk te maken, is het niet voor elk edeler Staatssouverein het hem wenkend ideaal?

Scherp staan dus beide credo's tegen elkaar over.

Wie leeft uit de Openbaringssfeer (en in die sfeer consequent leeft), belijdt vanzelf, dat alle Souvereiniteit in God rust en dus alleen uit Hem kan vloeien; dat die Souvereiniteit Gods in volstrekten zin en ongedeeld op den mensch-Messias is gelegd; en dat, onder dezen tot Souverein gezalfden Menschenzoon, dáárom 's menschen vrijheid veilig is, omdat, met den Staat, óók elk ander levensgebied een uit Hem afgeleide hoogheid kent, d. i. Souvereiniteit bezit in eigen kring.

Zij daarentegen, die het bestaan van zulk een bijzondere openbaringssfeer niet speuren, en dus loochenen, staan er op, dat men de Souvereiniteitsquaestie absoluut van de geloofsquaestie scheide; beweren diensvolgens dat er geen andere Souvereiniteit dan die van den Staat denkbaar is; ijveren er dies voor dat de hooge Souvereiniteitsidée steeds zuiverder in den oppermachtigen Staat tot belichaming kome; en kunnen dienovereenkomstig aan de overige levenskringen geen mildere vrijheid gunnen dan zóóveel recht, als de Staat hun laat uit onmacht, of uit zijn volmacht verleent.

Credo's over de Souvereiniteit noemde ik deze uitspraken; levensovertuigingen; geen stelsels. Omdat de kloof die ze scheidt niet in een anders schikken der gedachten, maar in een erkennen of ontkennen van levensfeiten ligt. Voor ons, die uit de Openbaring leven, leeft die Messias, werkt die Christus, en zit hij als Souverein veel wezenlijker op den troon der kracht Gods, dan Gij daar nederzit op de zerken van dit koorgraf. Terwijl omgekeerd, wie dit niet belijdt, het wel moet bestrijden, als een hinderlijk zelfbedrog, dat in den weg staat aan 's volks ontwikkeling; heil-

loos dogma; droombeeld zonder zin! Lijnrecht tegen elkaâr indruischende confessiën alzoo, die door onmanlijke halfheid wel keer op keer zijn weggeschoven achter een breede reeks van hybridische stelsels; gemengd uit meer van het een en min van het ander, of ook uit evenveel van elk; maar die, als de principiële credo's, waaraan toch ook deze vaalheden heur grondtint ontleenden, bij ernstiger tijdsgewricht, altijd weêr in toorne door dit beginselloos spel heenbraken, om met open vizier nogmaals kamp te bieden en kamp te vragen, als de twee eenige reusachtige tegenstellingen, die het leven in den wortel doen splijten, en dies waard zijn dat men, er anderer leven om beroerend, er eigen leven voor waagt.

De „Souvereiniteit in eigen kring” zich tegen de „Staatssouvereiniteit” verdedigend, ziedaar dan ook het kort beloop van 's werelds historie; reeds eer de Messiaansche Souvereiniteit was uitgeroepen. Want het Koningskind van Bethlehem dekt die „Souvereiniteit in eigen kring” wel met zijn schild, maar schiep ze niet. Ze bestond van ouds. Ze lag in de ordening der schepping; in het bestek van ons menschelijk leven; ze was er eer er Staatssouvereiniteit ontstond. Maar eenmaal opgekomen, heeft die Staatssouvereiniteit in die eigen Souvereiniteit der levenskringen haar bestendige belaagster vermoed, en heeft men binnen in die kringen zelf, door schending van eigen levenswet, d. i. door de zonde, zijn kracht tot weêrstand verzwakt. Zoo biedt dan de historie der oudheid ons onder alle volk het smadelijk schouwspel, hoe na volhardende, soms heldenmoedige worsteling, de vrijheid in eigen kring wegsterft en de Staatsmacht, in Caesarisme overgaande, veld wint. Socrates, die den gifbeker drinkt, Brutus, die Caesar den dolk in het hart stoot, de Galilaërs, wier bloed Pilatus met hun offerande mengt, het zijn de wild heroïeke stuiptrekkingen van een vrij organisch leven, dat ten leste onder de ijzeren hand van dat Caesarisme neêrstort. Er is als de

oudheid ten einde spoedt geen vrijheid meer; er zijn geen volkeren; er zijn geen kringen meer. Het was al één kring, één wereldrijk onder éenen souverainen Staatswil geworden. En slechts in den roes eener ontmannende weelde dronk de in smaad verzonken menscheid zich de krenking van dien smaad uit het hart.

Hij, die toen door bovenaardsche, door geloofskracht, in „eenerlei” binnen dien ijzeren band, weêr een eigen vrijen kring en in dien kring vrije Souvereiniteit, inschiep, was Jezus de Nazarener. God in het hart, met God één, zelf God, weêrstonde hij den Caesar; verbrak de ijzeren deuren; en poneerde de geloofssouvereiniteit, als diepste spil waar alle Souvereiniteit in eigen kring op rust. Dat er, behalve de zaligheid der uitverkorenen, ook een *σωτηρία τοῦ κόσμου*, een vrijmaking der wereld, een wereld van vrijheden, in zijn „Volbracht” school, begreep Farizeër noch discipel. Maar Jezus doorzag het. Vandaar het *Βασιλεὺς* op zijn kruis. Als Souverein is hij opgetreden. Met den ingedrongen „Overste der wereld” heeft hij om de hoogte óver die wereld, als haar Souverein, gekampt. En nauwelijks vormen zijn volgelingen een eigen kring, of zie, ook zij komen met de Staatssouvereiniteit in botsing. Ze bezwijken. Hun bloed vloeit. Maar het souverain geloofsbeginzel van Jezus is ook met hún bloed niet uit te delgen. Deus Christus of Divus Augustus! wordt het Shibboleth dat 's werelds lot beslist. En de Christus wint, en Caesar tuimelt, en de vrijgemaakte natiën treden weêr elk met eigen koningen, en op het gebied dier koningen met eigen kringen, en in die kringen met eigen vrijheden op. En toen begon dat leven met eere pas, in riddereer zich zelf kronend, om in al rijker organisme van gilde en orde en vrije gemeenschap ál de energie en ál de glorie te toonen, die Souvereiniteit van eigen kring in zich besluit.

In ons lieve vaderland sterker nog dan elders. Haast scheen het wel of het land, in eigen polderkringen ingedeeld, kloeker nog dan één, de Souvereiniteit in eigen kring tegen de Staatssouve-

reiniteit kon verdedigen. Dat heeft Filips ondervonden, toen de zangers van het Souterlied en de bidders der hagepreken ook op hun beurt, huns ondanks, met de Staatssouvereiniteit in botsing geraakten. Ondervonden ook in de eeuw, die daarna kwam, de Stuart en Bourbon, M. H.! toen de onsterflijke zeeheld, op wiens praalgraf we hier staren, toen onze heerlijke De Ruyter, het weêr opkomend royalisme van de Karels en Lodewijken weêrstond in alle zeeën en brak op elke kust. „Ik schipper naast God schipper van mijn schip!” was het onuitdelgbaar vrijheidsbesef dat, met hem, heel de phalanx onzer zeebelden bezielde, en in zeemansterm immers op alle wateren de koninklijke pretentie droeg van wat in rechtsterm heet „in eigen kring Souverein!”

Doch helaas, eer nog een eeuw verliep, ontviel ook onze landzaat aan zich zelf; ook Holland zonk in zonde weg; en met onze republiek bezweek het laatste hechte bolwerk, dat der vrijheid op Europa's vasteland verbleef. Zoo wies de stroom van het royalisme. Het ving aan de landen te vertreden, de volkeren te trappen, de natiën te tergen, tot eindelijk in de lichtst onvlambare onder die natiën het vuur der wrake uitbrak, alle hartstocht opstoof, en de principieele Revolutie het gekroonde hoofd den Souverein afsloeg, om het souvereine volk te kronen. Ontzettende gebeurtenis, die uit dorst naar vrijheid, maar ook uit haat tegen den Messias, geboren, de vrijheid nog slechts enger benauwen kwam! Want de Souverein van den éénen stembusdag stelde, door die stembus, zich morgen reeds willoos onder volstreckte curatee; van de Jacobijnenclub eerst; toen van den Napoleontischen Caesar; welhaast van het schoonschijnendst Staatsideaal; in Frankrijk inderhaast met wilden greep verwerkelijkt; straks door Duitschlands filosofengroep als naar recht en „vernunftmässig” bepleit.

En zoo lag wederom de vrijheid neder in haar smaad, en dreigde ten tweede male ééne enkele Souvereiniteit alle andere Souvereiniteiten

op te slokken. En wat toen redde? Neen, niet de restauratiegeest van het Weener Congres. Niet de vorstenvergoding van Haller en De Maistre. Niet de historische school, die veeleer in haar physiologische opvatting alle hooger beginsel smoorde. Zelfs niet het pseudo-constitutioneele stelsel met zijn „roi fainéant” en zijn tyranniseerende partijen. Maar wel de Messias, de Souverein aan de rechterhand Gods gezeten, die onder de volkeren, door den schoonsten Réveil die ooit die volkeren wakker riep, weêr ongemerkt een geest uitzond van genâ, van gebed, van geloove. Want even daardoor ontstond vanzelf weêr een eigen kring, waarin een ander Souverein dan de aardſche macht werd aangebeden. Een kring waarin men tot op de ziel ging; barmhartigheid oefende; en „als staatsliên niet, maar als Evangeliebelijders” de staten bezielde. Niet door het politieke raderwerk, maar door zedelijke kracht, werd aldus van binnen uit de ziel een hope der natiën geboren; en niet om te heerschen, maar door te dienen, werd aldus ook in óns vaderland, het volksdeel, dat Messias huldigt, de pars Christiana, haars ondanks een nationale partij. Geen factie, d. i. een gemaakte groep; geen fractie, d. i. een afgebroken stuk; maar volkspartij, d. i. volksdeel, naar het in partes dilabi, „in deelen uiteenvallen”, van wat uit die deelen bestaat; om, mocht het zijn, door dat tijdelijk deelen weêr het geheel, weêr de heerlijke volks-eenheid te bezielen voor hooger ideaal. Voor dien kring trok Bilderdijk den omtrek, toen hij de Volkssouvereiniteit ontwortelde met de bijl van zijn lied; gaf Da Costa den levenstoon aan door zijn hymne voor den Souverein Messias; en schreef ten leste Groen van Prinsterer het Staatsrechtelijk credo, door zijn sprekende formule van „Souvereiniteit in eigen kring.” En, krachtens dat uit God zelf neêrghedaald beginsel, is sinds nu deze dertig jaren op de knieën geworsteld, het afgedoolde nagelooopen, met de „passion des âmes” geëvangeliſeerd. Voor dát beginsel is

stichting na stichting, als woonstede der barmhartigheid, onze erve komen sieren. Voor dát beginsel is smaad geleden, rust verzaakt, goud op het altaar gedragen. Er is voor geijverd onder het volk; voor gesmeekt bij den troon; voor gepleit in de raadzaal. „Souvereiniteit in eigen kring, ónder Jezus' soevereine hoogheid!” hield, wat anders broederen deelde, deez' broederkring bijeen. Vandaar een rustelooze inspanning, die onze kleene kracht door oefening staalde; een roeien tegen den stroom op, dat onzen moed door prikkeling verhoogde; een *pressa uberior*, waardoor de ingedrukte veer onveranderlijk terugsprong. En aldus een allengs in spontaneïteit uitgroeien boven landgenooten, aan wier meerderheid op zoo menig ander gebied we met zelfbeschaming hulde doen.

Zoo streden we om de ondeelbaarheid van het soverein gezag. Voor de Staten-Generaal als naast en bij; niet in noch onder; de Overheid staande. Zoo handhaafden we niet een afschrikkingstheorie, maar Godes soevereine wrake bij hem, die 's menschen bloed vergieten dorst. Zoo ging ons protest uit tegen het met dwang aan het lijf van onze kinderen komen met het betterd lancet. Zoo profeteerden we van vrijmaking der Kerk. En zoo concentreerde zich ten leste geheel onze strijd in den strijd om de volksschool, toen in die school én de Souvereiniteit der consciëntie én de Souvereiniteit van den huislijken, én de Souvereiniteit van den paedagogischen, én de Souvereiniteit van den geestelijken kring, gelijkelijk werd bedreigd. En overmits nu een beginsel, zaad zaaiende naar zijn aard, niet kan rusten, eer het in wetenschappelijk geordenden samenhang ál zijn kiemen ontluiken deed; en een volksdeel, voor zulk een beginsel opkomend, niet mag aﬂaten, eer het uit den wortel des geloofs ook de vrucht der wetenschap wist te telen; en zulk een concentrische wetenschap niet anders is te kweeken dan in een school van Universitairén aanleg; — zoo moest het wel komen; met ijzeren consequentie, door innerlijken

levensdrang komen; tot wat heden feit wierd; t. w. tot een van stapel loopen van dit wel klein en onzeewaardig scheepke, maar dat, onder de Souvereiniteit van Koning Jezus gecharterd, toch aan alle haven der wetenschap de vlag wil gaan toonen van „in eigen kring Souverein!”

II.

„Sovereiniteit in eigen kring” zou U voorts de signatuur zijn óók van ons wetenschappelijk bedoelen. — Ook dit vat ik practisch op. Geen afgetrokken schoolsche dorheden, maar beginselvastheid, diepte van inzicht, helderheid van oordeel, i. é. w. geheiligde denkkraft, als weêrstandsmacht tegen wat door overmacht de vrijheid beperken wil in en van ons menschelijk leven.

Vergeet niet, op de vrijheid met een wantrouwend oog neêr te zien, ligt in de neiging van elke Staatsmacht. De verschillende levenskringen kunnen den Staatskring niet missen, want zoomin ruimte ruimte begrenzen kan, begrenst de ééne kring in het zichtbare den anderen, tenzij de Staat hun grens in rechten bepaalt. De Staat is dies de kring der kringen, die alleen onder alle extensief geheel ons menschelijk leven omsluit; en die derhalve in edeler zin (niet voor zichzelf, maar in aller kringen belang) op sterking van zijn arm bedacht, alsnu, met dien gesterkten arm, elk streven dier kringen naar uitzetting en dus naar ruimer erf weêrstaat en poogt te breken. Ook nu weêr. Merk slechts op de teekenen der tijden. Of heeft niet nog Mommsen zelfs, onder het kloeke beeld dat hij van Caesar maalde, het terugkeeren naar de

imperialistische lijn, eens door dien Caesar getrokken, aangeduid als richtsnoer voor de staatsmanswijsheid onzer eeuw? Is Duitschlands kanselier u dan een vrijheidlievende gestalte? Was het soms de man, die bij Sedan zoo onuitsprekelijk diep door dien kanselier vernederd werd? Vrijheidlievend of dwingziek, wat is de indruk op u door den volkstribuun gemaakt, die in Frankrijks hoofdstad dien man van Sedan thans aan volksinvloed heeft vervangen?

En dat moest zoo, als tucht- en geneesmiddel bei voor de laffe en ontmande natiën, die door de atrophie van heur zedelijke veerkracht, dit inbuigen van heur vrijheid mogelijk maakten. De Staat is nu eenmaal de oppermachtige op aarde. Er is geen aardsche macht boven den Staat, die den Souverein tot het doen van recht kan dwingen, en, hetzij dus uit onedele heerschzucht, hetzij uit edele zorg voor het algemeen belang, zal elke Staat er van nature toe komen, om den ijzeren band zoo vast om de duigen te drijven, als de krimp dier duigen slechts even gedooft. Zoo hangt het ten slotte dus van die levenskringen zelven af, of ze in vrijheid bloeien of onder Staatsdwang zuchten zullen. Bezitten ze zedelijke spankracht, dan zijn ze niet in te duwen, dan laten ze zich niet inkrommen; terwijl serviliteit, als ze in de slavenboei gewrongen wordt, zelfs het recht mist tot klacht. Maar hier juist schuilt het zeer; de vrijheid wordt minstens even sterk binnen in elken kring door de zonde, als op de grens van dien kring door de Staatsmacht bedreigd. Als men om duigen den band wil drijven, steekt men immers vuur in den duigenromp aan, en meer nog dan de hamerslag doet dat vuur van binnen ze krimpen. En zoo ook is het met onze vrijheden. Er smeult, er walmt in de kern van elken levenskring een gloed van hartstocht, waar de spranken der zonde uit opspringen, en die onheilige brand, dat onzalige vuur ondermijnt de zedelijke levenskracht, verzwakt in elken kring

het spanvermogen, en doet in 't eind de hardste duigen buigen. Bij elken welgelukten aanslag op de vrijheid kan dus de Staat nooit dan medeplichtige zijn, hoofdschuldige blijft de plichtvergeten burger zelf, die, in zonde en zingenot zijn zedelijke spierkracht verslappend, de kracht tot eigen initiatief verloor. Onder een volk dat, gezond in zijn nationale kern, nog gezond in zijn kringen leeft, kan geen Staat de palen van het recht verzetten, of dat volk verzet er zich door zedelijken weêrstand, met Gods hulpe, tegen in. Eerst als de tucht week en de weelde insloop en de zonde schaamteloosheid wierd, kon de theorie buigen wat verslapt, een Napoleon intrappen wat vermolmd was. En indien dan ook, meê door den druk, niet telkens weêr uit God in die ontzielde levenskringen veerkracht indaalde om, naar het woord der jongste wijsbegeerte, uit atomen dynamiden te maken, zou reeds lang de laatste eigen kring doorbroken zijn en van de vrijheid ons niets resten dan het „sic transiit” op haar graf.

Onder de verweermiddelen nu, die God aan edeler volkeren schonk, om hun vrijheden te handhaven, is óók de wetenschap; staat meê de wetenschap vooraan. De man van Tarsen was onder de tolken des Heiligen Geestes de wetenschappelijk gevormde, en immers niet uit den peinzenden Johannes, noch uit den practischen Jacobus, maar uit den Paulinischen geestesschat greep Luther de vrijheid der Hervorming. Wel weet ik, dat ook zij de vrijheid verraden kon en meer dan eens verraden heeft, maar dit was ondanks, niet krachtens haar heilige missie. In haar echte gestalte genomen, zond God ze ons als een engel des lights. Want wat den waanzinnige, wat den idioot, wat den dronkaard zijn menschelijk aanzien rooft, is dat niet juist het ontbreken van helder bewustzijn? En tot helder bewustzijn nu te komen, niet van zichzelf alleen, maar ook van wat buiten ons zelf bestaat, is dát niet de wetenschap? Het Gode nádenken van wat Hij vóór en óver en in ons heeft gedacht? Het zijns- en levens-

bewustzijn niet van een enkel persoon, maar van de alle eeuwen omvattende menschheid! Hetgeen is, in te kunnen denken, en het aldus in ons bewustzijn gespiegelde te kunnen saamvatten in onze rede, is een eerebeschikking van God over ons menschelijk wezen. Wijsheid te bezitten, is in ons wezen een goddelijke trek. Ja, zóó ver strekt zelfs de macht van wijsheid en van wetenschap, dat der dingen loop meest gaat, niet naar de werkelijkheid is, maar naar de mensch zich die werkelijkheid voorstelt. Wat zegt men dat begrippen onverschillig zijn? Die begrippen vormen de publieke meening; die meening het rechtsbesef; en naar dat besef is, ontdooit of stolt de stroom van het geestelijk leven. Vandaar dat wie invloed voor zijn beginselen beoogt, niet kan blijven zweven in het gevoel; niets vordert met verbeelding; zelfs met zijn belijden slechts halverwege komt; en dán eerst klem op het publiek verkrijgt, als hij tot macht óók in de denkwereld geraakte, en hij den drang die hem inwendig dreef, den „Deus in nobis,” óók wist over te leiden uit wat hij beseft, naar wat hij weet.

Mits, en daar houd ik streng aan vast, mits ook die wetenschap „Souverein in eigen kring” blijve, en noch onder Staatsvoogdij noch onder kerkelijke curateeel verbastere van haar aard.

Ook de wetenschap vormt een eigen levenskring, waarin de waarheid Souverein is, en onder geen omstandigheden schending of verkrachting van haar levenswet mag geduld. Dat te doen zou niet slechts de wetenschap onteeren, maar zonde voor God zijn. Ons bewustzijn is als een spiegel in ons, waarin beelden gekaatst worden uit drie werelden: uit de wereld om ons heen, uit de wereld van ons eigen wezen, en uit de onzichtbare wereld der geesten. En eisch der rede is het nu: 1°. elk dier werelden die beelden naar heur eigen aard te laten afspiegelen, of de *αἰσθησις*, d. i. waarneming én gewaarwording; 2°. het afgespiegelde met een zuiver oog op te vangen, of de *νόησις*, d. i. het bezien van die beelden tot we ze verstaan;

en 3°. het aldus opgevangene harmonisch saâm te vatten, of de *γνώσις*, d. i. dit geziene te doorzien in zijn samenhang, als noodzakelijk en schoon. Geen bespiegeling dus, maar afspiegeling in ons. Wetenschap die wijs maakt. Uit het leven voor het leven. Eindigende in aanbidding van den alleenwijzen God!

Die Souvereiniteit der wetenschap in eigen kring heeft Spinoza gevat, en dies eert onze bewondering Spinoza's karakter even hoog als het den laffen Erasmus naar zedelijken maatstaf laag stelt. Het orgaan en dus de gewaarwording was bij Spinoza onzuiver en dus moest zijn slotsom wel leugen wezen. Maar dat hij, ziende wat en zooals hij het zag, standvastig heeft geweigerd zich tot schending van de Souvereiniteit der wetenschap in eigen kring te leenen, dat laakt een goed-gereformeerde niet, maar stelt hij verre boven het aarzelend onvaste, waardoor meer dan één, die kent wat nooit Spinoza kende, tot beginselloos vergelijk wierd verleid. Met hand en tand moet, mede daarom, vastgehouden, dat nooit de Kerk van Christus haar overhoogheid aan de wetenschap mag opdringen. Op het zeer wezenlijk gevaar af, dat ze van de wetenschap schade lijde, moet de kerk veeleer zelve er op aandringen, dat de wetenschap, zonder ooit slavinne te worden, de haar toekomende Souvereiniteit op eigen erf handhave en leve bij de gratie Gods. Want wel dreigt hiermeê het satanisch gevaar, dat er zijn die in duivelen van hoogmoed ontaarden en de wetenschap tot aanmatiging van wat haars niet is verleiden. Maar vooreerst is een hooge torenspitse nu eenmaal nimmer te bestijgen zonder dat gevaar voor diepen val vlak er naast ligge; en ten andere geldt hier van de tyrannie der wetenschap wat ons zoo straks van de tyrannie van den Staat bleek: ze kan niet opkomen tenzij de kerk eerst geestelijk inzonk; en óók, door weêr geestelijk op te waken, dringt de kerk vanzelf de wetenschap, die in Godes naam haar tuchtigen kwam, weêr binnen juister palen terug.

Niet geheel, maar toch bijna hetzelfde is te zeggen van den Staat. Niet geheel, want de Staat blijft ook voor den kring der wetenschap, zoodra die zich in scholen een zichtbaar organisme vormt, de *ἐξουσία ἀρχιτεκτονική*, die macht ontving om haar rechts-sfeer te bepalen. Slechts ontbinde ook die Staatsmacht, eer ze, óver die grens ooit tot op het erf der wetenschap mocht doordringen, eerbiedig den schoenriem van haar voet en legde af een souvereiniteit, die haar op dat terrein niet zou voegen. Een wetenschap als Staatsdienaresse, gelijk de Ghibellijnen die tegen de Welfen uit-speelden; Frankrijks bureaucratie ter volksbeheersching misbruikte; en Duitsche reactie zich in Göttingens smaad te scheppen zocht; is de geprostitueerde zelfverlaging, die elke steekhoudende aanspraak op zedelijken invloed verbeurt. Maar ook al bezielt den Staat, gelijk in onze gezagskringen, edeler inborst, en ook al is, gelijk ten onzent, de wetenschap te fier, om van bukken te weten; toch zal het der wetenschap ook op onze erve ten zegen gedijen en strekken tot eer, indien ze, óók in haar Universteitsleven, weér stoelen gaat op eigen wortel en, ingroeiend in een eigen leven, aldus de Staatsvoogdij ontwast. Zoo, vrij in het midden des volks, stonden eens de profetenscholen in Israël en de scholen der Chokma te Jeruzalem. Zoo vrij traden eens de scholen der oudste wijsgeeren in Griekenland en van hun nabootsers te Rome op. Zoo vrij vertoonden zich eens de scholen der eerste Christengeleerden. En even vrij de aloude Universiteiten van Bologna en Parijs. Niet als het vormen van een kader van Staat, om er voorts wetenschap in te gieten; maar wetenschap die in het leven optrad en in dat leven zich een vorm schiep. Het was in dien vrijen vorm dat meê de Universiteit aan de vrijmaking der Reformatie kon arbeiden, en niet voor in het laatst der vorige eeuw wist men dat vrije kader in een „tak van Staatsdienst” om te tooveren, toen de nieuwmodische Universiteit zich als orgaan liet vastschroeven aan den Staat.

Daartoe kwam het, niet uit persoonlijke wilkeur, maar door den drang der gebeurtenissen; door de ontzenuwing der volkeren; en aan ongerijmdheid zou de eisch grenzen, dat thans opeens de Staat zijn hand uit de Universiteitswereld terugtrok. Er is thans te weinig zin voor wetenschap bij de menigte; te weinig mildheid bij de rijken der aarde; te weinig wilsenergie in gegradueerde kringen, om het daarop te wagen. Voorshands moet de Staat wel blijven steunen; mits, en hier staan we op, mits het streven slechts in de richting naar vrijmaking ga, en „de Souvereiniteit in eigen kring” ook door de wetenschap weêr als haar ideaal worde gegrepen.

Is het dan onwetenschappelijk, dat in die betere richting thans door onze School een eerste schuchtere schrede worde gewaagd? Op de Rijksuniversiteit drukken in de weegschaal der billijkheden zoo tal van bezwaren. Geld, het kan niet genoeg herhaald, schept een macht voor wie het geeft en een macht over hem die het ontvangt. Vandaar dat de kunst (die van het lied uitgenomen) omdat ze goud behoeft, de volksvrijheid nooit duurzaam kon verheffen. Wie meet den invloed, dien door dat Staatsgeld één enkele benoeming als van Thorbecke, van Scholten of van Opzoomer op 's lands lot en den gang der wetenschappen geoefend heeft? Waar is de geestelijke maatstaf, die den Staat voor de hoogere, meest beslissende wetenschappen bij zoo invloedrijke keuze leiden kan? Boven dien, den Jood en den Roomsche bij dwangbevel tot meêbetaling te dwingen aan een godgeleerde faculteit, die feitelijk een Protestant-sche is en moest worden, is er voor het rechtsbesef toch niet iets in dat niet bevredigt? En als dan de Rijkswet ons recht op eigen stichting erkent, en de Souverein van dit land, gelijk straks vernomen wierd, onze vrije, niet door deze bezwaren gedrukte, instelling in de rechtssfeer opnam, ligt er dan in een door het volk zelf gedragene Universitaire stichting niet voor wetenschap én volksleven een schoone profetie?

Immers hier is dan nu een groep, van die men „nachtschool” schold voor nog geen dertig jaren, en die thans hun krachten uitputten voor een wetenschappelijk doel! De minst geachten uit het „niet-denkend” deel der natie, die van den ploeg en van den meeltrog komen aanloopen, om de penningen saâm te brengen voor een te stichten Universiteit. Elders ijvert men voor vooruitgang van boven, men wil de wetenschap naar het volk toe brengen. Maar is hier niet nog iets meer, in een volksgroep die, opdat de wetenschap bloeie, zich bekrimpt in haar genot? Is er voor het probleem om de wetenschap met het levensorganisme te verbinden practischer oplossing? Moet er geen samengroeien met het volk en warschheid van wat dor en afgetrokken is, komen in mannen der wetenschap, die van dit volksgeld leven? En behalve dat, is geven niet reeds opzichzelf een kracht; van geld afstand doen vormt het niet een zedelijk vermogen; en wie schat dan het zedelijk kapitaal, dat juist door deze kostbare Stichting aan ons volk ten goede komt? Over karakterschaarschte klaagt men, maar waardoor meer dan door zulk een vrij initiatief van wakkere burgers zullen karakters gevormd worden? En loopt dan elders het Universitaire rad o, zoo geleidelijk door de dwingmacht der ontvangeren en de grifheid der betaalmeesteren, ook dat benijden we niet; want, is het bij ons the struggle for life, juist in dien strijd vormt zich de kracht der heerlijkste toewijding. Er schuilt in het ons toebetrouwde geld nog een andere, nog een hoogere dan de weegbare metaalwaarde: er kleeft gebed, er kleeft liefde, er kleeft zweet van het aangezichte aan het óns toevloeiend goud.

III.

Zoo bleek ons dan, hoe „Souvereiniteit in eigen kring” het streven is waaruit onze Stichting werd geboren; zoo wierd dan onver-

holen uitgesproken, dat „Souvereiniteit in eigen kring,” ook ons als koninklijk beding voor alle wetenschap geldt, die zal bloeien; en heb ik alzoo nu nog slechts den ons bestreden eisch te bepleiten, dat men die „Souvereiniteit in eigen kring” óók aan ons beginsel gunne, ik bedoel aan ons beginsel van Gereformeerd. Bij het noemen van dien naam snijd ik echter onverwijld een telkens weêr gerezen misverstand af, en werp van ons elk vermoeden, als zou van onzen kant met „Gereformeerd” ooit iets anders of iets minder bedoeld zijn, dan het echte, zuivere Christendom. Gelijk de koopman van netto gewicht, de munter van fijn goud, de zilversmid van groote keur, de Schrift van onvervalschten nardus spreekt en zeker blad aan het Spaarne zichzelf als „de oprechte” betitelt, zoo zouden ook wij, wilden we den zonderlinge spelen van „netto” Christendom, van een „fijn” Christendom, van „onvervalscht” Christendom, van het „echte” Christendom, niet onjuist van een Christendom met „groote keur” kunnen spreken; maar, ons spenend aan zoo vreemde termen, spreken we liefst, naar taalgebruik en naar historie, eischen, van Gereformeerd; om daardoor én den namaak, én het vervalschte, én het min goed gegroeide scherp te onderscheiden van het Christendom dat is naar den Woorde Gods. Van enkel „Christelijk” te spreken zegt niets. Want dat kan óók nog „Roomsch” zijn. Ook „Remonstrantsch” wezen. Den „Christelijken naam” liet nog geen enkel moderne varen. Is het zelfs niet gezien, dat mannen, wier loochening van Gods bestaan hun een eere schijnt, in volle Staten-Generaal de valsche vlag van „Christelijk” uithingen aan den gevel eener ontkerstende school? Er moet dus wel iets bij. Aan de spraakverwarring is tot geen minderen prijs te ontkomen. En overmits nu ook op geestelijk gebied de Souvereiniteit in eigen kring geldt, en dus niet het individu namen voor beginselen en voor die beginselen omschrijvingen heeft te maken, maar dit recht alleen toekomt aan het gezagheb-

bend orgaan, dat in dien kring drager van het historisch leven is, zoo; stond het niet aan óns een anderen naam te kiezen, noch kwam het óns toe, ons beginsel wilkeurig te belijden; maar hadden we eenvoudig uit te komen met den „Gereformeerden naam,” dien we, als zonen der Nederlandsche Reformatie historisch droegen; en onder dien naam te begrijpen, niet wat óns geviel, maar wat der kerke wettig oordeel was; weêr moedig en zonder beding ons bekennend tot de leerregelen van Dordt. We verwerpen daarom onze Luthersche broederen niet. Laag op andere Christenen neêr te zien, zou ons tot schuld zijn. Slechts zóó veel vragen we, dat men óns niet dwinge, wat fijner in ons oog is voor iets minder fjns uit te ruilen, en ons toesta aan den in puin gevallen Gereformeerden tempel weêr te bouwen naar onvermengd Gereformeerden stijl.

Ook in deze rede streefde ik daarnaar en drong mitsdien, naar de Schrift het eischt en Calvijn er ons in voorging, de Souvereiniteit Gods op den voorgrond, omdat zij alleen het leven tot in den wortel prikkelt, en alle vrees voor menschen, de vrees voor Satan zelf, overkomt. En mocht iemand vragen, of ook „Sovereiniteit in eigen kring” wel uit het hart der Schrift en uit den schat van het Gereformeerde leven gegrepen is, dien wil ik gebeden hebben, allereerst het organisch geloofsbeginzel der Schrift in zijn diepte te peilen; en voorts op het Hebronsche stamenedict voor Davids kroning te letten; te merken op Elia's weêrstand tegen Achabs dwingelandij; op der discipelen weigering om voor de politieverordening van Jeruzalem te zwichten; en niet het minst de muntspreuk van hetgeen Godes en des Keizers is te beluisteren van de lippen van hun Heer. En komt ge op het Gereformeerde leven, kent ge dan Calvijns „magistratus inferiores” niet? Ligt de Souvereiniteit in eigen kring dan niet aan geheel de presbyteriale kerkorde ten grondslag? Neigden niet schier alle Gereformeer-

de landen naar confederatieve bestaanswijs? Zijn de burgervrijheden niet juist onder Gereformeerde natiën het weligst ontloken? En valt er weerspreken aan, dat de huisvrede, de decentralisatie, en de autonomie ook voor de burgerlijke gemeente, zelfs nu nog het best zijn gewaarborgd op het erf der issus de Calvin?

Geheel in Gereformeerden geest is het dus, als we nu ook voor het ons eigen beginsel Souvereiniteit vragen in eigen wetenschappelijken kring. Op verdrag van neutraliteit met de wetenschap die uit een ander beginsel leeft, aan een zelfden Universitair disch aan te zitten, mogen we niet. Want al ontken ik niet, dat er ook voor de niet-Christelijke overheid een vreezen van den hoogen God en van zijn recht bestaat, dat Calvijn zelfs bij heidensche tyrannen eerde, toch is zulk een godvruchtige grondtrek nog niets dan het fundament met hoogstens een stuk muur er op, maar zonder dak of vensters. Of wilt ge, in juister beeld nog, wat hebt ge, zoo vraag ik dan, aan een opgetrokken torengevaarte, maar waaraan de spits en dus én klokkenspel én uurwerk én weërhaan, kortom alles waaróm hij gebouwd werd, ontbreekt. Eer aannemelijk ware dan nog die andere voorslag, van ééne groote Rijks-academie, waaraan de overheid niets dan gehoorzalen met catheders en voorts musea en laboratoria zou leveren, met recht voor elk geleerde om er op te treden en recht voor elken kring om er geleerden te plaatsen. Een wetenschappelijk Centraalstation, waar alle lijnen in zouden saamloopen, maar elk met heur eigen richting en heur eigen beheer. Maar toch ook zoo nog zou het koninklijke recht van elk beginsel op „Sovereiniteit in eigen kring” van beider zij geschonden worden. Of leert ook de historie niet, dat de wetenschap in elken levenskring met een eigen beginsel een gansch andere gestalte verkreeg? Er is immers een Grieksche, er is een Arabische, er is een Scholastieke wetenschap geweest, die óns wel niet toespreekt, maar in den eigen kring niettemin doorleefd en doorge-

dacht is door reusachtige denkers, in wier schaduw geen onzer te plaatsen viel. Evenzoo ná de middeleeuwen vertoont de wetenschap een licht onderscheidbaar gelaat aan Roomsche en aan niet-Roomsche Universiteiten. De reeks van wijsgeeren, die met en na Kant optraden, vormden, naar gelang ze in het subject of in het object rustten, scholen van wetenschap, die elkaár onderling uitsloten. Den monist en atomist hoe huwt ge ze saâm? Ja, zoo dwingend en overheerschend is de kracht van een beginsel, dat Hegels denkkraft, naar aller erkenning, én op godgeleerd én op juridisch én op physisch, ja, op élk terrein, een geheel eigen stelsel wist voort te brengen, zoodat strafrecht in Hegels en burgerlijk recht in Herbarts school te leeren noodwendig alle rechtsbesef verwart.

En blijkt deze onmogelijkheid om saâm te weven aan eenzelfde kleed reeds bij verschil van denkbeginsel, hoeveel sterker treedt dan bij een levensbeginsel de noodwendigheid van eigen Souvereiniteit niet in het licht? Gelijk Fichtes voorbeeld toonde, blijft voor zoover slechts een denkbeginsel in het spel is, een weêropzoeken van het eerst verworpene nog steeds mogelijk. Maar met een levensbeginsel kan dat niet. Dat wortelt in feiten. Of sterker nog gelijk het Christelijk beginsel in een levenden persoon. In een persoon wiens optreden het poneeren van een crisis in het midden der wereld, in het middenpunt der wereldhistorie, in het centrum ook van 's werelds denken was. Want ondervraag nu dien levenden persoon, dien Christus, ondervraag zijn met autoriteit bekleede tolken slechts, en wat verneemt ge? Verklaart die Rabbi van Nazareth, dat zijn wetenschap zich huwt aan die der aardische wijzen? Zeggen zijn apostelen u, dat doorstudeeren te Jeruzalem of te Athene u allengs en vanzelf tot zijn hooger weten brengen zal? Maar immers, vlak omgekeerd, prent die Rabbi het u in, dat zijn schat van wijsheid voor de wijzen en verstandigen verborgen is en eer den kinderkens geopenbaard. En de wetenschappelijk gevorm-

de Paulus trekt tusschen zijn vroeger aangeleerde wetenschap en het nu hem ingeplante levensbeginsel een kloof zoo breed, zoo diep, zoo onoverschrijdbaar, dat hij over en weêr als dwaasheid en als wijsheid den gedachtenkring van het ééne met den levenskring van het andere beginsel bestrijdt.

Zullen wij dan voorgeven wél saâm te kunnen telen op eenzelfde wortel, wat naar destellige uitspraak van Jezus' goddelijk zelfbewustzijn op geheel verschillenden wortel stoelt? We zullen er ons niet aan wagen, M. H.! maar, overwegende, dat met een beginsel iets begint, en dus uit een eigen beginsel iets eigens een aanvang neemt, zullen we voor óns beginsel en voor dat van onze bestrijders een eigen souveriniteit handhaven, in geheel de sfeer van het denken. D. w. z. gelijk zij uit hún beginsel, naar de bij hún beginsel passende methode, een huis der wetenschappen optrekken, dat schittert ook al verlokt het ons niet, — zoo zullen ook wij uit óns beginsel, overeenkomstig de methode die bij óns beginsel voegt, een eigen stam laten opschieten, wiens tak en blad en bloesem uit het eigen mergsap zijn geteeld. Wij beweren nu eenmaal iets gewaar te worden, iets waar te nemen, wat men aan de overzij voor zelfbedrog verklaart. Het zij zoo, deswege voor dwazen te gelden is ons even noodzakelijk, als wij niet kunnen nalaten het den Spreukendichter na te zeggen, „dat de goddelooze ook in onze dagen geen wetenschap verstaat.” Niet als zou hij onze mindere in kennis zijn. Licht is hij onze meerdere. Maar omdat hij zegt geen feit te zijn, wat voor ons als feit in Christus vast staat; en zoo ook verklaart, niet in zijn ziel gevonden te hebben, wat het bewustzijn in ónze ziel greep. Het geloof aan den Woorde Gods, objectief onfeilbaar in de Schrift en subjectief ons door den Heiligen Geest geboden, ziedaar dan wat de scheidingslijn trekt. Niet alsof anderer weten op verstandszekerheid en het onze slechts op geloof zou rusten. Van geloof welk dan ook, gaat toch álle wetenschap uit. Ge steunt op God, ge gaat uit van uw ik, of houdt u vast aan uw

ideaal. De mensch die niets gelooft, bestaat niet. Althans wie niets had, dat onmiddellijk voor hem vast stond, kón geen aanvang zelfs voor zijn denken vinden; en hoe zou de man, wiens denken elk aanvangspunt mist, ooit iets wetenschappelijk onderzoeken?

Bedoeld is dus wel metterdaad een zelf bouwen naast wat anderen bouwden, zonder iets anders gemeenschappelijk dan het erf aan de deur, het uitzicht door de vensteren, met een drukpers, die als postbode de gemeenschap der gedachten onderhoudt. Want wel erkennen ook wij, dat er gedachtenstrijd, over en weêr, mogelijk en noodwendig is, maar nooit anders dan over uitgangspunt en richting. Is toch eenmaal uitgangspunt en richting bepaald, dan is, mits ge recht uw lijn trekt, de teekening van uw lijn gegeven; en naarmate ge dan links staat of rechts u bevindt, doet alles zich anders aan u voor, en mist elk argument, dat men u tegenwerpt, voor u de kracht der overreding. Terecht drijft elk organisch denker dan ook den spot met het atomistische voorgeven, alsof elk opgroeiend persoon alle stelsels doordenken, alle belijdenissen doorzoeken moest, om voorts voor zich het beste te kiezen. Zoo iets kan niemand en doet niemand. Daar is tijd noch denkkracht beschikbaar voor. En dat hij zelf het deed of iemand het deed, kan alleen de nog onwijze van zichzelf wanen, of van anderen gelooven, wie zelf nog geen wetenschap verstaat. Dat dusgenoemd monsteren van alle stelsels voedt slechts oppervlakkigheid, verwoest het denken, bederft het karakter en maakt de hersens voor degelijker arbeid ongeschikt. Geloof mij, niet door stoep op stoep af in de gangen van alle huizen te neuzen, maar door een enkel hecht gebouwd pand tot in den nok te begluren, wint uw bouwkennis soliditeit.

„Vrij” in den zin van „los van haar beginsel” zal onze wetenschap dus niet zijn. Dat ware de vrijheid van den visch op het droge; van een bloemgewas uit zijn pot met aarde getrokken; of wilt

ge van een Drentschen daglooner, losgemaakt uit zijn dorpsverband en plotseling neêrgezet in „Fleetstreet” of op ’t „Strand”. Wel terdege streng en onverbiddelijk binden we ons in eigen huis dus aan een vasten leefregel, overtuigd dat onder vaste huisorde het best de kracht van elk huislijk leven tiert. Immers de mildste vrijheid, op wetenschappelijk erf, is alleen daarin gelegen, dat voor wie weg wil de deur zich opene; dat geen ander in úw huis den baas kome spelen; maar ook dat ieder ander even vrij kan bouwen, op het fundament van zijn beginsel, in den stijl van de hem eigene methode, met tot kroonlijst het door hem gevonden resultaat.

En vraagt ge ten slotte, of we die afzonderlijke wetenschappelijke ontwikkeling dan niet slechts voor de godgeleerdheid, maar voor alle faculteiten wenschen; ja, bedwingt ge misschien moeielijk den glimlach om de lippen, indien men van „Christelijke medicijnen” en „Christelijke logica” spot, — hoor dan ook op die bedenkking ons antwoord.

Of wat meent ge dan, dat we, Gods openbaring, gelijk ze na déformatie weêr gereformeerd werd, als uitgangspunt van ons streven belijgend, slechts als theologen daaruit putten zouden, maar om voorts én als artsen, én als juristen, én als philologen deze sprinkader weêr te versmaden? Maar is er in uw oog dan wetenschap, dien naam waard, in vakkennis door loketten gescheiden? Wat spreekt men van de medische faculteit. Niet een ziek zoogdier is het toch immers, maar een mensch, geschapen naar den beelde Gods, die de medische wetenschap hygiënisch wil zegenen. En oordeel zelf dan, of ge, naar gelang men in dien mensch al dan niet een zedelijk, naar ziel én lichaam voor hooger bestemd, aan Godes Woord gebonden wezen ziet, hem den naderenden dood niet zult verzwijgen of aanzeggen; het bedwelmen van de barende vrouw niet zult aanraden of ontraden; tot vaccinatie dwingen of ze in vrije keus laten zult; zelfbedwang of inwilliging den hartstochtelijken jongeling

ten plicht zult stellen; met Malthus de vruchtbaarheid der moeder vloeken of met de Schrift ze zegenen zult; of ge den zielszieke psychisch zult leiden of physisch verdooven; of ge, om niet meer te noemen, lijkverbranding goedspreekt; vivisectie onvoorwaardelijk toelaat; en het syphilitisch gif nog langer ten koste van gezagsont-eering en onteering van de menschenwaarde door de verfoeilijkste aller keuringen wilt gestuit zien in de maatschappij. — Wat zal ik over de juridische faculteit spreken, alsof, naar gelang ge in den mensch een zich ontbolsterend natuurproduct of een doemschuldig zondaar; in het recht zelf een zich door functie ontwikkelend natuurorgaan of een uit God zelf neêrdalend, aan zijn Woord gebonden, kleinood; ziet, niet een ander doel zich het strafrecht, een ander richtsnoer het recht der volkeren koos. Als, reeds buiten de wetenschap om, de Christelijke consciëntie én tegen de heerschende staathuishoudkunde, én tegen de in zwang zijnde handelscostumen, én tegen het roofdierachtige der sociale verhoudingen in verzet komt; als in uw burgerrechtelijk leven al ons Christenvolk op het terugkeeren naar decentralisatie door de „Souvereiniteit in eigen kring” dringt; en in ons staatsrecht, zelfs drie voor één, afzonderlijke „Christelijke” scholen zijn opgetreden; weet ge dan nog één kathedraal in der juristen faculteit te noemen, die door de tegenstelling der beginselen niet wordt gedeerd? — Ik stem toe, indien onze natuurkundige faculteit zich stipt bepaalde tot meten en tot wegen, de wigge van het beginsel zou althans in haar deurpaneel niet zijn in te drijven. Maar wie doet dat? Welk natuurkundige opereert zonder hypothesen? Wie is er, die als menschen niet als meter zijn wetenschap beoefenend, wat hij ziet, niet beziet door subjectieve glazen; en wat hij niet meer van den cirkel zien kan, niet bijstippelt naar altijd subjectieve meening? Wie den prijs u voorrekent van het bedrukte papier en het aantal druppels inkt, dat door de pers verdukt wierd, weet die soms uw boek dat ge uitgaaf, uw vlugschrift, uw zangbundel in hooger zin te schat-

ten? Gaat in wat strengen vloszij en een elle stramiens soms de waarde van het keurigst borduurwerk op? Of liever nog, ligt niet gansch de schepping als één verrukkend schilderstuk voor aller natuurkundigen oogen, en is met het goud van de lijst, die er om, en de ellen doeks die er onder, en de ponden verfs, die er aan zitten, dan heusch de pracht van dat kunststuk gewaardeerd! — Wat zal ik U nog van de faculteit der letteren spreken? Natuurlijk „leeren lezen” van woorden en „verbuigen” van woorden heeft met vóór of tegen Messias niets van doen. Maar als ik, verder komend, U Hellas kunstpaleis ontsluit of Romes machtwereld binnentreed, scheelt het dan niet, of ik den geest dier volkeren terugroep, om den geest van den Christus weêr uit te bannen, dan wel dien onder den geest van Christus stel, bei naar menschelijke en naar goddelijke schatting? Wordt de studie der Semitische talen geen andere, naar gelang ik in Israël het volk der absolute openbaring, of hoogstens een volk met genialiteit voor het vrome zie? Blijft de wijsbegeerte één, als ze ginds het „ideale zijn” nog najaagt, of met ons in den Christus het „vleeschgeworden” ideaal belijdt? Zal soms de wereldgeschiedenis tot eenzelfde slotsom komen, onverschillig of ze het kruis met Socrates' gifbeker vereenzelvigt of wel in het oog vat als het middenpunt áller historie? En om niet meer te noemen, zal de geschiedenis des vaderlands soms in een zelfde vuur het jongelingshart ontsteken, om het even of Fruin ze of Nuyens, dan wel Groen van Prinsterer, och, leefde hij nog! ze in haar heroïeke schoonheid ontvouwt?

En hoe zou het anders, M. H.? De mensch in zijn tegenstelling van gevallen zondaar of zich ontplooiend natuurwezen. keert als het „subject dat denkt”, of als het „object dat tot denken noopt”, immers in elke faculteit, in elke wetenschap en bij élken onderzoeker weder. Och, geen enkel stuk van onze denkwereld is hermetisch te scheiden van de andere deelen; en geen duimbreed is er op heel 't erf van ons menschelijk leven, waarvan de Christus, die áller Souverein is, niet roept: „Mijn!”

Die roepstem nu verklaren ook wij vernomen te hebben, en alleen op die roepstem ons tot dit, voor onzen arm veel te grootsche, werk te hebben opgemaakt. We hadden de tragische machteloosheid van broederen hooren klagen, die, omdat hun wetenschap niet op hun beginsel paste, met al hun wetenschap weerloos staande, hun beginsel niet bepleiten konden met een aan de eere van dat beginsel geëvenredigde kracht. We hadden de verzuchting van ons Christenvolk beluisterd, dat in de beschaming zijner zelfvernedering, weêr het bidden aanleerde om hoofden die het aanvoeren, om herderen die het weiden, om profeten die het bezielen konden. We beseften: zoo mag de eere van den Christus niet vertreden liggen blijven onder schimp en onder smaad. Zoo waarlijk we hem met de liefde onzer ziele minden, er moest in zijn naam weêr gebouwd En toen baatte het niet, of we al op onze kleene kracht zagen, of op de overmacht van den tegenstand, of op het ongerijmde van zoo stout ondernemen. Het vuur bleef ons in de beenderen gloeien. Er was een Machtiger dan wij, die ons dreef en aanprikkelde. We konden niet rusten blijven. Onzes ondanks moesten we voort. Zelfs dat een deel onzer eigen broederen, vooralsnog elken eigen bouw ontradend, aan een blijven inwonen bij het Humanisme voorkeur schonk, was ons wel zeer pijnlijke oorzaak van stille beschaming, maar bracht dien drang van binnen slechts tot te sterker aandrijving; nu immers, bij het aarzelen zelfs van zúlke mannen, de toekomst van ons levensbeginsel nog te ernstiger bleek bedreigd.

En zoo trad dan onze kleine School het leven in, met den Universiteitsnaam zelve tot blozens toe verlegen; aan geld arm; zeer sober bedeed met wetenschappelijke kracht en aan der menschen gunst eerge-speend dan verzadigd. En wat dan nu haar loop, hoe lang haar leven zal zijn? o, De duizend vragen die met haar toekomst saâmhangen, ze kunnen zich niet sterker in Uw twijfelend denken verdringen, dan ze gestormd hebben in dit hart! Slechts door het telkens weêr zien op ons heilig

beginsel, hief na elken golfslag die over ons henen sloeg, het moede hoofd zich weêr even moedig uit de wateren op. Indien toch uit den Machtige Jacobs deze zaak niet ware, hoe zou ze stand kunnen houden? Want ik overdrijf niet, het is tegen al wat groot heet, het is tegen een wereld van geleerden, het is tegen heel een eeuw, een eeuw van zoo ontzaglijke bekoring, ingaan en oproeien, wat we met de stichting dezer School bestaan. En daarom zie vrij, zoo laag uw zelfbesef meent dit te moeten doen, neder op onze personen, op onze kracht en op onze wetenschappelijke beduidenis. „God alles en alle mensch niets te achten,” is het Calvinistisch credo, dat u daar volle recht op schenkt. Dit ééne slechts bid ik u, ook al waart ge onze felste wederpartijder, onthoud aan de geestdrift die ons bezielt den tol van uw eerbied niet. Want immers, die belijdenis, waar wij weêr het stof van wegvaagden, was eens de zielskreet van een vertrapte natie; die Schrift, voor wier gezag wij buigen, heeft als onfeilbaar Godsgetuige eens de bedroefden getroost in uw eigen geslachten; en die Christus wiens naam we in deze Stichting eeren, is hij niet de Bezieler, de Verkorene, de Aangebedene uwer eigen vaders geweest? Stel dus al, dat, naar reeds in de studeercel geschreven en in de hoogovens nagezongen wierd, stel dat naar uw eigen credo, het dan wezenlijk met de Schrift uit en het Christendom een overwonnen standpunt ware, ook dan nog vraag ik: Is dan toch dat Christendom ook in uw oog, historisch, niet een te imposant, een te majestueus, een te heilig verschijnsel geweest, om smadelijk in een te zinken en om te vallen zonder eer? Of is er dan geen Noblesse oblige meer? En mocht een banier, als we van Golgotha meêdroegen, dan ooit in 's vijands handen vallen, zoolang niet het uiterste was beproefd, nog één pijl onverschoten bleef, en er nog een lijfgarde hoe klein ook van dien door Golgotha gekroonde op deze erve leeft?

Op die vraag, en hiermeê besluit ik, M. H.! op die vraag heeft een: „Bij God, dat nooit!” in onze ziel weêrklonken. Uit dat:

„Nooit” is deze Stichting geboren. En op dat „Nooit,” als eed van trouw aan hooger beginsel, vraag ik een echo, mocht het een Amen zijn, aan elk vaderlandsch hart!

Nog rest mij, eer met dank aan God deze plechtigheid gesloten wordt, een eigen woord tot elk der kringen in deze aula vereenigd.

Zoo zij het mij dan vergund in de eerste plaats mij tot U te wenden, Excellentie, Minister van den Koning, met beleefden dank voor de eere Uwer hooge tegenwoordigheid, en met bescheidene aanbeveling van de Stichting die geopend werd in de goede gratie van de Overheid dezes lands. In '76 schreef onze geëerbiedigde Koning in zijn wet het reeds in '48 erkende, recht van zijn volk, op vrijheid ook voor hooger onderwijzen. Moge het Z. M., moge het Uwe Excellentie voldoening schenken, dat reeds vier jaren later die wet niet overtollig bleek en het volk die vrijheid gebruikt. En verklaarde de Minister des Konings, die destijds de wet verdedigde, op 11 Maart 1876: Indien Amsterdam voor haar stedelijke Universiteit het promoveerrecht cum effetu civili verkrijgt, „dan zal zich de quaestie moeten voordoen, dat ook anderen gelijke rechten eischen, en zal men redelijkerwijze hetzelfde recht hun moeten toestaan;” — zij het mij dan vergund mijn hulde aan U met de bede te besluiten, dat, indien we eens onze sporen verdienen mochten, nooit mindere billijkheid, dan in die woorden zich uitte, moge voorzitten bij de Raadslieden der Kroon.

Edelachtbare Heeren Burgemeester, Wethouders en Secretaris dezer stad, ook U zij mijn eerbiedige hulde geboden. In het bijzonder U, Hoofd dezer stad! Als Burgemeester een gewezen hoogleeraar te begroeten is toch een te zeldzaam voorrecht voor den inwijder eener hoogere school, om niet het stoutste te durven hopen. Naast de niet onduur gekochte oudere, die Pallas Athene aan Uw Voorgan-

ger schonk, thans zonder prijs en zonder geld een jongere dochter bij Minerva te winnen, kan het hart van den Burgervader, zooals we U zoo gaarne noemen, niet dan welkom zijn voor Uw geliefd Amsterdam. Ons historisch Amsterdam was, meenden we, de vanzelf aangewezen stad voor zoo historische stichting. Onthoude Amsterdams dagelijksch bestuur ons dan ook verder de genegenheid niet, die het ons dusver reeds, ook door herwaarts op te komen, zoo verrassend heeft betoond.

Hooggeleerde Heer, Rector Magnificus en Secretaris van de Universiteit dezer stad! Rangstrijd was van oudsher in de respublika litterarum, ik zeg niet in de faculteiten, maar toch onder de scholen, zeldzaam gekend; hoe zou ik anders als Rector dezer kleine, jongere school tot U als doorluchtig regent der oudere opzien! Ge weet het, ook in Uw Senaat weêrklonk voor jaren reeds het roepen om een „Vrije Universiteit.” Zou onze Moll ooit gegist hebben, dat ze eens naast de Stedelijke Universiteit, in datzelfde Amsterdam, op den door óns gekozen grondslag zou verrijzen? En verrijzen immers zonder naijver te wekken? Och, daar zijn we te klein voor. Te meer waar Uw bedoelen meer lokaal is, het onze meer voor heel het vaderland strekt. Handhave de eere der klassiek gevormden dan steeds onder ons de gewenschte verstandhouding, en blijve, ook bij het leven uit verschillend beginsel, ons de liefde voor waarheidszin, de liefde voor de wetenschap gemeen.

Van de Overheid en Overheidscorporatiën wend ik mij in de tweede plaats tot de tolken van het maatschappelijk leven, in Kamer, Vereeniging en Pers.

Hoogedelgestrengte Heeren, leden der Staten-Generaal, een vrucht meê van Uw onverdroten arbeid is de School die thans gesticht werd. Kloek voor onze volksvrijheden op te komen, hebt Gij, op

het stuk vooral van onderwijs, nimmer verzaakt. Eer rusteloos klonk Uw manlijk woord ook voor de vrijheid der Academiën. Uw volkstribunaat, bracht, steunend op het tribunaat van den Zone Gods, een keer, nu reeds merkbaar, in ons staatkundig, in ons maatschappelijk leven. Dies dankt onze Stichting U. Dies schreef ons volk Uw namen met het bloed zijns harten. Vindt hier dan, in het midden Uws volks gezeten, in de dankbare hulde die aller oog toebrengt, voor zooveel trouw, voor zooveel toewijding, een immers ook U niet onverschillig loon!

Heeren Bestuursleden van Christelijke Vereenigingen, Hooggeachte Broederen! Als met U één in het bedoelen, om de ontkerstening der natie tegen te gaan, heeft onze Stichting U op haar geboortefeest genoodigd. De beleefdheid, meer nog het liefdebetoon van Uw opkomen wordt zeer hoog door ons gewaardeerd. Niet elk onzer heeft een zelfden blik op den strijd, maar bij een zelfde kruisbanier is toch aller krijgseed aan Messias gezworen. Ons lieve vaderland, ons volk, en in dat volk den Christus Consolator, elk op eigen wijs, in nederigheid en in liefde te dienen, zij onze eerestrijd voor zijn Naam!

Geachte Heeren, Vertegenwoordigers der Journalistiek. Een macht rust in Uw handen, door onze oude Academiën niet gekend, doch waar de jongere Universiteit van meet af meê wil rekenen. Ik verlaat dan ook mijn traditiën niet, zoo ik, als Groen van Prinsterers leerling, ook de pers als macht in de natie eer. Brak Groen het eerst den sleur door zelf in Uw rijen plaats te nemen, zou ik het mij dan niet tot een eere rekenen, als Uwer één met U in het gelid te zijn getreden! Aldus, als Rector dezer School, maar ook als oude wapenbroeder, vraag ik voor de jonggeboren Stichting het eeresalut van Uw woord!

En kom ik dan, in enger kring mij terug trekkend, ten slotte tot U, die meer persoonlijk aan deze Stichting verbonden zijt, vergunt mij U dan allereerst den dank van het broederhart te bieden, Hooggeachte Heeren en Broeders, Directeuren dezer School! Ook voor wetenschap, voor wetenschap die Christus eerde, te leven, te ijveren, te offeren, was van oudsher de eer van den Amsterdam-schen koopmansstand. Dien stand, nu in bond met broederen uit heel het land als gewestelijke Directeuren en gewestelijke Secretarissen, in het regiment van zulk een School te zien, troost, bezielt, verheft het niet? Moge Godes gunst en 's volks toeschietelijkheid U de zware taak die Ge op Uw schouderen naamt lichter maken, en worde het mij geschonken, U zóó, als leeraar en als rector, te dienen, dat Uw vertrouwen niet beschaamd worde, noch ooit Uw keuze U berouw'.

Met diezelfde bede kom ik tot U, Heeren Curatoren, Hooggeachte Broederen. Diep gevoel ik, wat er voor U in stak, als mannen van wetenschap de wetenschappelijke leiding eener School te aanvaarden, wier stichtingsbrief uit Dordrecht kwam. Maar dat Gij dit aandorst, en dien smaad U gevallen liet, is dan ook meer dan een doctorsbul, is een adelbrief van moed en van zedelijke toewijding, waarvoor ik U dank, deze School U eert, en ons volk U liefheeft. Het vinden van voor U bruikbare mannen, zij door hooger genade U vrucht van het gebed!

Vrucht van het gebed, zij dat ook ál onze wetenschap, Hooggeachte Ambtgenooten, veelgeliefde Broederen, met wie het mij dan vergund zal zijn, den eersten steen voor dezen bouw te leggen. Meest op ónzen arbeid zal het aankomen; want om de vrucht van dien arbeid werd deze akker geploegd. o, Schrikt Ge niet soms met mij terug, bij het indenken van de ontzaglijk moeilijke taak die we aanvaard hebben? En toch ge wilt niet terug, niet waar? Want ook Gij kent den drang, de aandrift van een hooger moeten. Bovendien, in één ding mogen we roemen immers: gevaar voor rang-

strijd, die pest der faculteiten, is onder ons voorgoed afgesneden, doordien aller subjectief bedoelen zich gevangen gaf in de majesteit van het objectieve, het historische, het met macht bekleede, het officieel gesproken woord.

U, Hooggeachte Heeren en Broeders, die uit het Buitenland herwaarts kwaamt, breng ik in naam van heel onze Stichting voor zoo verrassende broedertrouw dank. Uit Schotland, uit Duitschland, tot zelfs uit Amerika teekenen van sympathie te ontvangen, ziet, ook dat deed ons aan Dordrecht denken, waar eens alle Gereformeerde natie tegenwoordig was! Zoomin als de wetenschap, kent het Gereformeerd belijden nationale grenzen. Zij U het welkom dan in ons midden toegeroepen en neemt huiswaarts voor Uw broederen mede den gelukwensch, den vredegroet, de heilbeë van deez' kring!

Weleerwaarde Zeergeleerde Heeren, Bedienaren des Woords, Hooggeachte Broederen, ook U hier in zoo breede rijen te mogen zien neêrzitten, verhoogt in niet geringe mate de vreugde van den feestdag. Ge weet we zijn van geen kerk noch voor een kerk. Het wetenschappelijk leven vormt ons een kring met eigen Souvereiniteit en dies zelfstandig leven. Niet aan ons, maar aan den Koning der kerk staat de beslissing, wat er uit Zijn gezuiverde en weêr te zuiveren kerken in deze landen worden zal. In het gebod ziende, zijn we in de uitkomst blind. Maar ook zoo eeren we toch hoog Uw stand, verkwikt ons Uw cordaat belijden, stellen we zeer hoogen prijs op Uwe publieke genegenheid. Want immers Ge zijt óók theologen, óók leidlieden der schare, óók priesters die voor het volk biddt. Dient ook ons dan als godgeleerden met Uw steun; als volksleiders met Uw aanbeveling, als priesterlijke voorbidders met het gebed ook voor deze Stichting in het huis onzes Gods.

En zie ik dan ten slotte op U, die als Stichters, als Leden, als Begunstigers, als Districtshoofden of Stedelijke Wijkheeren voor onze Stichting Uw goud, Uw tijd, Uw inspanning woudt ten offer brengen, geliefde Broeders in onzen Heere Jezus Christus, naar menschelijke wijs gesproken ligt in Uw hand ons bestaan; de teerkost dien we op den weg zullen vinden; meer nog de mogelijkheid van onzen groei. Want dit weet Gij, op verre na zijn we er nog niet. Het getal hoogleraren moet nog minstens verdriedubbeld. Verdriedubbelen nog moet zich dus óók de spankracht van Uw liefde en toewijding, — of, ... wat deze school naar haar bestek, moet worden, wordt ze nooit. En toch, dat ze volbouwd zal worden, ja, dat durven we hopen, hoe stout U ook die hope schijn'. Om wat we reeds aanschouwden. Om de kostelijke trouw, waarmee reeds zoo menig broeder ons verraste. Niet het minst om het enthousiasme voor deze heilige zaak, dat ik soms zag schitteren in het vrouwenoog. En dan.... om nóg iets! Ook omdat Ge als medestichter in Uw midden hebt den man, voor wien mijn laatste woord zij, Groens boezemvriend, — U bedoel ik edele Elout, eerbiedwaardig grijsaard, met Uw doordringend, altijd vriendelijk oog. Wat stuk historie is niet de spanne Uwer levensjaren! Wat reeks van Vorsten hebt Gij niet gediend! Wat stormen zijn er over Uw, nu moede, hoofd niet heengegaan! En dat Ge dan hier nog bij wildet zijn; Uw gave ons nog aanbracht, en een woord van vaderlijken zegen voor ons jongeren spraakt, hoe zoudt Ge er het hart van dit volk meê gestolen hebben, indien het niet reeds, eer aan deze Stichting ooit gedacht wierd, God voor Uw bezit had gedankt. Maar laat mij dit U althans openlijk mogen zeggen, hoe ons Gereformeerde volk dit broederlijk afdalen van de grooten der aarde tot den eenvoudigen burger waardeert; U zeggen hoe ons historisch volk zich verkleefd voelt aan dien historischen personen, die, gelijk Gij, twee reeds ten

grave gedaalde geslachten voor ons oproepen; U zeggen bovenal hoe ons volk, dat bij den Bijbel groot wierd en bij dien Bijbel sterven wil, in die ootmoedige belijdenistrouw aan het Heilig Schriftwoord bij een man van Uw positie, van Uw levenswijsheid, van Uw jaren, met lof voor zijn Verbondsgod geniet. En was aller dingen aanvang U steeds in het gebed en aller dingen uitgang in dankzegging, dan draagt ook Uw ziel mijn bede immers, als de stille uitgang van mijn woord ook nu in lofverheffing voor den Almachtige gaat.

Om U te danken, o, Onze Vader die in de hemelen zijt, Sprinkader van alle waarheid, Fontein aller waarachtige kennis en aller wijsheid Bron! Van U afzwervend vindt Uw schepsel niet dan donkerheid, niet dan matheid, niet dan gebondenheid der ziele. Maar nabij U; ons badend in Uw leven; dan omstroomt ons het licht; doortintelt kracht ons de aderen; en ontplooit zich in zalige verrukking de vrijheid des geloofs. Aanbiddelijke, eeuwige Majesteit, zie dan in gunste ook op deze Stichting neder. Zij uit U haar goud, haar kracht, ál haar wijsheid. Zwere ze nooit bij een minder, nooit bij een ander, dan Uw heilig Woord. En Gij die ons de nieren proeft, o Rechter ook van onze natie en Oordeelaar ook van de scholen der wetenschap, breek zelf de muren dezer Stichting af, en delg ze uit van voor Uw aangezicht, indien ze ooit iets anders bedoelen, ooit iets anders willen zou, dan te roemen in die souvereine, die vrijmachtige genade, die er is in het kruis van den Zoon Uwer teederste liefde!

Heere, Heere God! laat in Uw Naam alléén, in Uw Naam ál onze hulpe staan! Amen.

En hiermede verklaar ik deze plechtigheid voor geëindigd en de Vrije Universiteit geopend te zijn!

Ik heb gezegd.
